

30 באוקטובר 2011

סדר היום החברתי-כלכלי של האגודה לזכויות האזרח לקראת פתיחת מושב חורף 2011 בכנסת

המחאה החברתית שסוחפת את המדינה היא הזדמנות היסטורית לשינוי מהותי במדיניות החברתית-כלכלית של ממשלות ישראל בשלושת העשורים האחרונים – ולהובלתו של תהליך שיתקן את הנזקים הקשים להם גרמה מדיניות מתמשכת זו. עתה נוצרה האפשרות לחזק את ההגנה על זכויות האדם החברתיות-כלכליות באמצעות קידום של מדיניות אחרת: מדיניות של **צמצום פערים** ולא דרדורם לשיאים בינלאומיים; מדיניות של **מחויבות המדינה לזכויות אזרחיה** ולא הפקרתן; מדיניות של **צדק חברתי** ולא של הפרטה חסרת גבולות.

האגודה לזכויות האזרח בישראל פועלת מזה שנים לקידום מדיניות אשר תבטיח זכויות חברתיות-כלכליות כך שלכל איש ואישה בישראל תינתן האפשרות להתקיים בכבוד, להרוויח שכר הוגן, לקבל חינוך ראוי ושירותי רפואה מתקדמים. עבודתנו בשיתוף עם ארגונים נוספים הביאה כבר לשינויים משמעותיים שונים, אך לא לשינוי הכולל הנדרש.

לאחרונה, הגישה האגודה לוועדת טרכטנברג את **מכלול הצעותיה לשינוי ולקידום מדיניות חברתית-כלכלית**, כאשר בכל תחום הציגה האגודה חזון מלא ומפורט של מדיניות רצויה, שיש בה כדי להביא למימוש זכויות אדם ולקידום צדק חברתי.

במסמך הנוכחי אנו מבקשים להציג את הצעות החוק וההצעות לשינוי מדיניות הקונקרטיות בתחום החברתי-כלכלי, אשר יזמנו, או היינו שותפים לכתיבתן ו/או לקידומן, ואשר אנו סבורים כי יש להביא למימושן כדי להבטיח זכויותיהם החברתיות-כלכליות של תושבי המדינה. אנו מקוים כי על רקע המחאה החברתית והרוח החברתית השורה במחוזותינו, ניתן יהיה לקדם כבר במושב הכנסת הקרוב:

הצעת חוק יסוד: זכויות חברתיות

1. עיגון הזכויות החברתיות בחוק יסוד: זכויות חברתיות - חינוך, בריאות, דיור, תעסוקה, רווחה, בטחון סוציאלי ובטחון תזונתי אינם מותרות אלא זכויות יסוד המגיעות לכל אחד מאיתנו, ללא אפליה. הגיעה השעה להשלים את המשימה ההיסטורית של עיגון זכויות האדם בישראל על ידי כך שיקבע המעמד הראוי לזכויות היסוד של כולנו.

עבור אלה שיצאו לרחובות בדרישה ל"צדק חברתי" ועבור אוכלוסיות רחבות בחברה הישראלית, אלה הם הנושאים המרכזיים בחייהם, ותביעתם אל המדינה היא לסיפוק צורכיהם בתחומים אלו.

מוצע להקדים ולחוקק את חוק יסוד: זכויות חברתיות ולקבוע בו הגנה חוקתית על הזכויות החברתיות. (ראו בלינק את הצעת האגודה לנוסח חוק היסוד) **להרחבה**

תחום העבודה והאבטלה

2. מעבר להעסקה ישירה והטלת אחריות על מזמין שירותי קבלן - שיעור עובדי הקבלן בישראל גבוהים מאוד ביחס למדינות המפותחות, וזכויותיהם מופרות באופן תדיר וחמור הן ברמת השכר והן ביחס לתנאי העבודה ומכלול זכויות העובדים להם הם זכאים. אנו מציעים לאמץ מדיניות שמעודדת העסקה ישירה. ראשית, על המדינה - כאחד המעסיקים הגדולים במשק - להפוך ככלל את אופן העסקת העובדים במסגרתה לישירה, למעט חריגים נדירים כאשר לא ניתן להעסיק את נותן הייעוץ או השירות כעובד מן המניין. בנוסף, על הממשלה לקדם חקיקה שמטרתה להפוך את ההעסקה הלא ישירה ללא משתלמת עבור מעסיקים, באמצעות הטלת החובה לדאוג לקיום זכויות העובדים על מזמין השירותים או העבודה מאת קבלן מבצע, ולא להשאירה רק למעסיק הפורמאלי. הצעת חוק אחריות מזמין שירותי קבלן לזכויות העובדים, התשס"ו-2006. להרחבה

3. מדיניות פעילה של הממשלה לקיום האופק התעסוקתי של חסרי עבודה - למרות שהשכלה והכשרה מקצועית מהוות מנבא מרכזי להשתלבות בעולם התעסוקה, ולכן עומדות בבסיס הסיכוי ליציאה מעוני, המדיניות בישראל בתחום זה היתה בשנים האחרונות פאסיבית מדי. על הממשלה לשנות את פניה, לעודד תעסוקה לטווח הארוך, ולשים דגש על פיתוח מוביליות תעסוקתית וכישורי דורשי עבודה ועובדים שיתאימו לדרישות הדינאמיות של עולם העבודה. יש לשים במרכז את פיתוח האופק התעסוקתי של דורשי העבודה ועובדים במשרות חלקית או לא איכותיות, ולקדם הכשרות מקצועיות ורכישת השכלה. לשם כך יש לקדם חקיקה מפורשת, שתכלול את זכויות האזרחים וחובות הממשלה בתחום זה: הצעת חוק הזכות לעבודה לאופק תעסוקתי ולשירותים תומכי עבודה. להרחבה

4. חיזוק שירות התעסוקה - במהלך שני העשורים האחרונים קוצץ תקציבו של שירות התעסוקה, וסמכויותיו כרוסמו בהדרגה לטובת חברות פרטיות. קיצוצים אלה אינם נותנים בידי שירות התעסוקה אפשרות ריאלית לפעול למימוש תפקידו. יש לעגן בחקיקה את אחריות המדינה להגברת התעסוקה ולקידום האופק התעסוקתי של מקבלי גמלאות: הצעת חוק אחריות המדינה להגברת התעסוקה, לאופק תעסוקתי ולשירותים תומכי עבודה, התשע"א-2010. להרחבה

5. לא לתוכנית ויסקונסין חדשה - תוכנית ויסקונסין, שהופעלה כניסוי במשך חמש שנים עד לחודש אפריל 2010, לא הציעה פתרון אמיתי בתחום השתלבות מקבלי הבטחת הכנסה במעגל העבודה, אלא להפך. משתתפי התוכנית דיווחו על השפלות, התעמרות, איום והפחדה, שהמחישו את מגוון הבעיות הכרוכות בהפרטת שירותי רווחה. כמעט 29% מתובעי הבטחת הכנסה באזורי התוכנית פרשו או נשרו ממנה. נוסף על כך, בישראל לא השכילו ליצור תחרות בין החברות הפרטיות והן תפקדו כמונופולים, ולכן לא עמדו גם במבחני עלות תועלת. במבחן התוצאה, גם המחקרים האוהדים את התוכנית הצביעו על כך שהיא לא הצליחה לשפר את מצבם הכלכלי של מרבית המשתתפים בה. למרות זאת, הממשלה מנסה להמשיך ולקדם את התוכנית ללא שינוי משמעותי במתכונתה. להרחבה

6. לא להעלות גיל הפרישה לנשים - לאחרונה המליצה הוועדה הציבורית לבחינת גיל הפרישה לנשים להעלות את גיל הפרישה מגיל 62 לגיל 67. ברי, כי כל החלטה על העלאת גיל הפרישה מעבר לגיל הקבוע היום, תוסיף נדבך נוסף להפליה הקיימת בשוק העבודה כלפי נשים ורק תוסיף לתופעת אי השוויון. להרחבה

תחום הבריאות

7. תוכנית ממשלתית לצמצום פערים בבריאות - בישראל קיימים פערים משמעותיים במצבן הבריאותי של קבוצות אוכלוסייה שונות, וההבדלים משמעותיים בין המרכז והפריפריה. לא ניתן לצמצם פערי בריאות מבלי לצמצם פערים חברתיים-כלכליים, ועל מנת לעשות זאת, יש לפעול לקידום תוכנית לאומית לצמצום פערים בבריאות על ידי הממשלה. להרחבה

8. עדכון קבוע של סל שירותי הבריאות - מאז 1995 ועד 2009 נשחק תקציב סל הבריאות בכ-47%. כתוצאה טיפולים ושירותים רפואיים רבים אינם מכוסים על ידי קופות החולים, מה שגרם לציבור הישראלי להתפצל: המעמד הבינוני נדחף לעבר הביטוח הפרטי ומוציא הוצאות כבדות, והמעמד הנמוך מנסה לשרוד

בתוך המערכת הציבורית או פשוט מופקר לגורלו ובריאותו מתדרדרת. ראוי שיובטחו בחקיקה תיקונים שימנעו אפשרות עתידית לקיצוץ תקציב של שירותי הבריאות. יש לקדם את [הצעת חוק ביטוח בריאות ממלכתי \(תיקון - תוספת קבועה לסל שירותי הבריאות, טכנולוגיות רפואיות חדשות, מכשור ושיטות טיפול\), התשס"ו-2006](#) הצעת החוק מציעה עדכון סל הבריאות מדי שנה בשיעור של 2%, ותוספת זו תשמש אך ורק לצורך הוספת תרופות, מכשור ושיטות טיפול חדשניים לסל. [להרחבה](#)

9. הכנסת רפואת השן לקשישים לסל הבריאות - אחת מההוצאות הגבוהות ביותר של משקי בית בתחום הבריאות היא [על טיפולי שיניים](#). הוצאות בתחום זה גדולות במיוחד בגיל מבוגר, וקשישים המשתייכים לעשירונים הנמוכים נאלצים לוותר לחלוטין על רפואת השיניים בשל העלויות הגבוהות. הקואליציה לבריאות שיניים ציבורית, בה חברה האגודה לזכויות האזרח, פועלת כבר למעלה משנתיים על מנת לממש את החזון של בריאות שיניים ציבורית לכל, ניסחה את [הצעת חוק ביטוח בריאות ממלכתי \(תיקון - רפואת שיניים לאנשים בגיל 65 ואילך\), התשע"א-2011](#) עליה חתומים 58 ח"כים. [להרחבה](#)

10. קידום רפורמה בתחום הסיעוד - האשפוז הסיעודי, למעט אשפוז סיעודי מורכב, אינו כלול כיום בשירותי הבריאות שבאחריות קופות החולים, והוא ניתן על ידי משרד הבריאות. השנה עברה בקריאה טרומית [הצעת חוק ביטוח בריאות ממלכתי \(תיקון - העברת האשפוז הסיעודי לאחריות קופות החולים\), התש"ע-2010](#) שמטרתה להבטיח כי האחריות לטיפול בחולה הסיעודי ותשומת הנפש תועבר מידי משרד הבריאות לידי קופות החולים בחוק ביטוח בריאות ממלכתי. מהלך זה ישפר את הרצף הטיפולי ואת איכות השירות לחולה הקשיש, יגדיל את התמריצים לרפואה מניעתית, לשיקום, לאבחון ולטיפול מיטבי בתחלואה כרונית, וייעל את התהליך הטיפולי לכל אורכו. [להרחבה](#)

11. ביטול תשלומי השתתפות - למעלה מ-10% מעלות סל שירותי הבריאות מגיעים ישירות מהאזרחים, המשלמים אגרות ודמי השתתפות במחירי התרופות, כאשר סכומים אחידים מוטלים על בעלי הכנסה נמוכה וגבוהה. [התוצאה היא](#) שיותר ויותר תושבים מוותרים על שירותים חיוניים, כי אינם יכולים לעמוד בתשלומי ההשתתפות. לנוכח זאת מוצע לבטל את נטל תשלומי ההשתתפות המוטל על מבוטחי הקופות בישראל, תוך הגדלה של דמי ביטוח הבריאות בהתאם להכנסה, על מנת להגביר את הפרוגרסיביות של המס. [הצעת חוק ביטוח בריאות ממלכתי \(תיקון - ביטול תשלומי השתתפות\), התשס"ט](#) פרי יוזמתה של עמותת רופאים לזכויות אדם. [להרחבה](#)

12. ביטול הפרטת שירותי בריאות התלמיד - ב-2006 החליט משרד האוצר להפריט את שירותי בריאות התלמיד, ומאפריל 2007 סופקו שירותי האחות על ידי קבלן שירותים. בפועל, נעלמו האחיות מבתי הספר. דוח מבקר המדינה משנת 2010 מצא שורת ליקויים בהפעלת השירות, ובפברואר 2011 פסל בית המשפט העליון את זכיית נטל"י במכרז וקבע שלא עמדה בתנאי הסף. יש להפסיק את הפרטת שירותי האחות בכל הארץ ולא רק באזור הדרום, כפי שהוצע לאחרונה, ולהחזיר את האחיות להעסקה בידי משרד הבריאות כבר בשנת הלימודים הנוכחית. זהו גם תוכן [הצעת החוק](#) של חברי הכנסת אורלי לוי-אבקסיס וחיים כ"ץ. [להרחבה](#)

תחום הדיור

13. דיור מכיל והקמת שכונות בעלות תמהיל חברתי - על המדינה מוטלת חובה להבטיח כי לכל אדם תהיה נגישות לדיור בר השגה – דיור שאפשר לעמוד בעלותו בלי לפגוע בצרכים חיוניים אחרים. במספר הולך וגדל של מדינות נאבקים היום בקיטוב בחברה באמצעות מדיניות של דיור מכיל, שמטרתו ליצור בנייני מגורים ושכונות המציעים אפשרויות מגורים מגוונות לאוכלוסיות עם צרכים ויכולות כלכליות שונות. אנו מכנים זאת "תמהיל חברתי". יש לקדם את [הצעת חוק התכנון והבניה \(תיקון - דיור בר-השגה\), התשע"א-2011](#), וניתן לעשות זאת גם באמצעות התיקון לחוק התכנון החדש המקודם בימים אלו במסגרת דיוני הוועדה המשותפת פנים-כלכלה. [להרחבה](#)

14. רגולציה בשוק השכירות הפרטי - בישראל, להבדיל מרבות מהמדינות המפותחות, שוק השכירות הפרטית אינו מוסדר כלל והניסיון לעודד שכירות מוסדית מפקחת, באמצעות תמריצי מס, נכשל. את הסדרת שוק השכירות יש לעגן בחקיקה מתאימה, כגון [הצעת חוק זכויות השוכר והמשכיר, תש"ע-2010](#) הקובעת כי

יוסדרו בחקיקה היבטים מרכזיים ביחסים שבין השוכר והמשכיר, שלא יהא ניתן להתנות עליהם אלא לטובת השוכר. [להרחבה](#)

15. הגדלת הסיוע הישיר בדיור - במהלך שני העשורים האחרונים המדינה נסוגה בצורה דרמטית ממעורבותה בסיוע בדיור לאוכלוסיות חסרות בית. בתחום הדיור הציבורי, שאמור להקצות דיור בשכירות מסובסדת לפלח אוכלוסיה הזקוק לתמיכה ממושכת, נשחקו עד דק התקציבים, לא נבנו דירות חדשות, והדירות הקיימות הוזנחו עד שרבות מהן הפכו ללא ראויות למגורים. בשנת 1998 נחקק [חוק הדיור הציבורי](#), אולם שלושה חודשים בלבד לאחר חקיקתו הוא הוקפא באמצעות [חוק ההסדרים](#). יש להפשיר את חוק הדיור הציבורי, ובמקביל לחזור ולבנות דירות חדשות לדיור הציבורי, לתקן את הליקויים בדירות הקיימות, ולהבטיח תחזוקה שוטפת שלהן. [להרחבה](#)

16. שינוי מדיניות בעניין חסרי בית - חסרי הבית בישראל אינם מקבלים מענה הולם למצוקותיהם מן הרשויות. שורה של כשלים במדיניות גורמים לטיפול חסר ולקוי בחסרי הבית, ולפגיעה נמשכת בזכויותיהם. על מנת לפתור בעיה כאובה זו, יש להתוות מדיניות המסדירה את זכויותיהם של חסרי הבית ומחייבת הגברת האספקה של מקלטים ושל דירות חירום, התאמת המקלטים הקיימים לצורכיהם של חסרי הבית ומתן פתרונות דיור קבועים. [להרחבה](#)

תחום המים כזכות יסוד

17. הורדת מחירי המים - בשנת 2010 הופסק בבת אחת ובאופן מוחלט סבסוד מחירי המים. תעריפי המים לצרכן הביתי עלו ב-40%-50%. גורם מרכזי לעלייה במחיר הוא העברת תפעול משק המים לתאגידי המים והביוב. מחירי המים בישראל גבוהים לא רק יחסית לעבר, אלא גם בהשוואה בינלאומית והם מן הגבוהים בעולם. כדי להחזיר את המים למעמד של זכות יסוד, ולא של מוצר צריכה אקסקלוסיבי, נדרש כי יוחזר הסבסוד ויורדו העלויות הנלוות ממחירי המים. בכל מקרה, יש להביא לכך כי ניתן יהיה לצרוך מים ברמה המינימלית הנדרשת לקיומו של אדם במחיר סביר, ולהנהיג הנחות משמעותיות לאוכלוסיות מוחלשות. [להרחבה](#)

18. איסור ניתוק צרכנים ממים בשל חוב כספי - העלייה החדה במחירי המים הביאה לכך שתושבים רבים אינם מסוגלים לשלם את חשבונות המים הגבוהים. במקרים רבים שבהם מתקשים הצרכנים לשלם את חשבונות המים, מנתקים תאגידי המים את אספקת המים לבתים ללא התייחסות למצב סוציאלי חריג וללא אפשרות אמיתית להשיג על כך או לפרוס תשלומים בהתאם ליכולת הצרכן. עשרות אלפי צרכנים מנותקים ממים מדי שנה בשל אי תשלום חוב. נדרש שינוי של המדיניות הממשלתית, שתגובה בחקיקה, ותאסור על ניתוקי מים מוחלטים ועל צמצום אספקת המים לתושבים כשהרקע הוא מצוקה כלכלית. **(בימים אלו עובדת האגודה על ניסוח הצעת חוק בנושא)** [להרחבה](#)

תחום הפרטה

19. קביעת גבולות הפרטה ושקיפות בתהליכי הפרטה - הפרטת שירותים חברתיים נעשית כיום בישראל הרחק מהעין הציבורית, ללא בקרה ופיקוח ציבוריים ופרלמנטאריים וללא אמות מידה ומדיניות סדורה. יש לקבוע גבולות להפרטה האוסרים לכל הפחות הפרטה של תפקידים שלטוניים הנמצאים בליבת סמכויות המדינה. במקרים אחרים, גבולות ההפרטה צריכים להיקבע תוך התייחסות לאפשרות הפגיעה בזכויות אדם ובפרט בנוגע לזכויות אוכלוסיות מוחלשות. כמו כן, על מנת להבטיח את שקיפות תהליכי ההפרטה יש לקבוע כי הפרטות יועברו בחקיקה בלבד, ולהקים מנגנון מרכזי לפיקוח ולדיווח הציבור על הפרטות **(בימים אלו עובדת האגודה, בשיתוף עם מכון ון ליר, על ניסוח הצעת חוק בנושא)** [להרחבה](#)